Pétervári Zsolt

A hangos többség csendes koalíciója

PUBLICISZTIKA - LVII. évfolyam, 21. szám, 2013. május 24.

A Paks II. beruházás az előző kormányciklus közepétől kezdődően folyamatosan napirenden van hazánkban az azóta bekövetkezett – és minden korábbi szakmapolitikai programot felülíró – kormányváltás ellenére is. A nagypolitika szintjén példátlan konszenzust élvező (mára az energiapolitika prioritásává előlépett) megaberuházás gyorsított előkészületei alig kapnak médiafigyelmet. Holott a gigaprojekt – hitelkamatokkal együtt értelmezett – bruttó összköltsége megközelíti az állam egyévi költségvetési bevételét. Az elkészített tanulmányok számlája immár majd' 13 milliárd forintra rúg. A háttérben csendes Fidesz–MSZP–Jobbik-atomkoalíció sejthető.

Napjainkban a kapitalista centrum országaiban ismét energetikai forradalom zajlik, mely a jövő legversenyképesebb nemzetgazdaságait a minél olcsóbb energia biztosításával kívánja megalapozni. Ebből kifolyólag cseppet sem mellékes, hogy évtizedekre milyen technológiával és ahhoz szorosan kötődően milyen árszínvonalon biztosítjuk Magyarország energiaellátását. Az olcsó energiát Németország és Japán az atomstoppal párhuzamosan meghirdetett zöld fordulattal tervezi biztosítani, Nagy-Britannia 2020-ra energiaigénye 15 százalékát megújuló energiaforrásokból kívánja fedezni, ezen belül a szélturbina-kapacitását addigra hatszorosára fogja növelni. Az EU 2050-re 85-90 százalékban megújuló energiaforrásokból kívánja fedezni szükségleteit.

Ezzel egy időben az Egyesült Államok a nemrégiben felfedezett palagáz technológiának köszönhetően 2020-ra a Nemzetközi Energia Ügynökség (IEA) előrejelzése értelmében a világ legnagyobb kőolajexportőrévé válik. Ezen adatokhoz a Citigroup elemzése hozzáteszi: döntően az olcsó energiának hála az évtized végére 2,5-5 millió indusztriális munkahely létesül az Egyesült Államokban, évente 90-130 milliárd dollárral növelve az ország exportját ezen időszak alatt. Mindemiatt a drága energiatermelés és az energiapazarlás együttese a megfizethetetlen rezsiszámlán túlmenően a munkahelyek tömeges megszűnése formájában is érzékeltetheti negatív következményeit a nem túl távoli jövő Magyarországán.

Kifutó és drágító technológia

A Paks II. projekt előző kormányzati ciklusban elindított előkészítő fázisát folytató második Orbán-kabinet a 2005-ös – jóval a válságot megelőző – háttérszámításokon alapuló 2008-as hatástanulmányokra építi az elkövetkezendő három évtized energiapolitikáját. A megaberuházás szükségességét alátámasztó Lévai- és az azt követő Teller-projektre mindeddig 12,74 milliárd forintot költött összességében a Paksot tulajdonló, teljes egészében állami hátterű MVM. Ezen összegen belül a legutóbbi – az Energiaklub pereskedésének köszönhetően bírósági ítélettel nyilvánosságra hozott – tanulmányokra majd' 500 millió forint közpénzt fordított a nagyvállalat.

Az Európai Unió területén az utolsó reaktorok közel egy évtizede kezdtek épülni Franciaországban és Finnországban. A részletes adatok tekintetében nyilvánosabb finn reaktorberuházás 2005-ben vette kezdetét 2010-re tervezett átadással. Az előzetes kalkulációkkal szemben azonban 2014-re tolódott ki az átadása. A költségek már az eredetileg tervezett szint többszörösére emelkedtek: a finn törvényhozást még az előkészítési szakaszban arról tájékoztatták, 1,5-2 milliárd euróba fog kerülni a projekt, a kivitelezési szerződést viszont már 3,2 milliárdos összköltségre kötötték meg. Jelenleg immár 6,6

milliárdnál tart a folyamatban lévő beruházás, így még a legmagasabb kezdeti költségbecsléshez képest is több mint háromszorosára (!) emelkedtek a várható kiadások mindössze tíz esztendő leforgása alatt.

Az USA aktuális atomprojektje (Levy County, Florida állam) egy AP1000 típusú – egyenként 1100 MW-os – két reaktorból álló erőmű, melynek költségei a kapcsolódó hálózatfejlesztési beruházásokkal együtt 17 milliárd dollárra (3900 milliárd forintra) rúgnak. Jelenleg leginkább Indiában, Kínában és Oroszországban épülnek atomreaktorok, ahol az államháztartási bevételek lehetővé teszik az állami keretek közötti atomkapacitás-bővítést. Vagyis nem magántőke-bevonással finanszírozzák az atomerőmű-építési programokat, hiszen úgy térülhetnek csak meg az ilyen típusú beruházások, ha kamatköltségek nem terhelik azokat.

Tíz évvel ezelőtt 1000-1500 dollár közé esett kilowattokra vetítve egy átlagos harmadik generációs atomerőmű beruházási költsége, a válság előtti években a fajlagos költségekre vonatkozó becslések 3000-4000 dollárra emelkedtek, a Moody's ezt követően már 5000-6000 dollárt valószínűsített a krízis kirobbanása környékén. Az Egyesült Államokban viszont manapság már azzal számolnak, hogy egy átlagos – általában kétblokkos, összesen 2000-2200 megawatt teljesítményű – atomerőmű 14 milliárd dollárba, azaz 10-11 milliárd euróba kerül.

A Paks II. beruházást előkészítő 2008-as elemzések mélyen alábecsülik a várható költségeket, hiszen a 2005-ös válság előtti beszerzési árakkal kalkuláltak, valamint nem vették figyelembe a beruházást terhelő kapcsolódó beruházásokat és kamatköltségeket. A szakanyagok a reálisan várható 11 milliárd eurós költség mindössze harmadával számoltak, 3,4-4,1 milliárddal. Amennyiben valószínűsítjük, hogy a költségvetés hiányleszorító politikája tartósan nem teszi lehetővé számottevő árdotáció alkalmazását, akkor 10 százalékos kamaton felvett hitelforrást alapul véve az áram fogyasztói árának csak 30 százaléka lenne előállítási költség, 70 százalékot (!) a kamatköltség tenne ki. A Chicagói Egyetem 2011-ben közzétett elemzése alapján kijelenthető: az elmúlt nyolc évben több mint kétszeresére (!) emelkedtek a nukleáris erőművek beruházási költségei. Egy Paks méretű új atomerőmű finanszírozásának kamatterhe évente 230-250 milliárd forintba kerülne a büdzsé számára.

Mit mond a nép?

Az atomenergia lakossági megítélése jelentősen megváltozott az elmúlt időszak Magyarországán. A Szonda Ipsos 2012 novemberében készített reprezentatív felmérése rámutatott, hogy a felnőtt lakosság közel fele (47 százaléka) mindig veszélyesnek tartotta az atomerőműveket, de a fukushimai katasztrófa óta újabb ötöde (18 százaléka) véli azokat elsősorban biztonsági okokból megbízhatatlannak. Összességében a válaszadók kétharmada szerint az atom veszélyes technológia, a politikai táborok sorában leginkább a Fidesz-bázis atomkritikus (69 százalék), és érdekes módon legkevésbé a maradék LMP-s közeg (51 százalék); a párt nélküli bizonytalanok minősülnek a leginkább atomkritikusnak. Kifejezetten Paks bővítését a válaszadók 43 százaléka ellenzi: magas költségei miatt ellenzi 11 százalék, az ökológiai katasztrófától való félelmében 32 százalék. Vagyis összességében 43:40 arányban oszlanak meg az ellenzők és a támogatók a lakosság körében az ellenzők javára; a párton kívüliek körében 42:36 ez az arány, még úgy is, hogy a hazai pártpolitikai osztály nem vállalta a nyilvános társadalmi vita kockázatát az energiastratégia kialakításakor.

Az energiakérdés társadalmi szempontból a legkardinálisabb téma. Erre világít rá, hogy a fenti kutatás értelmében a havi rezsiszámlákat csak a válaszadók mindössze tizede (12 százaléka) fizeti gond nélkül, saját megítélése szerint egyre nehezebben fizeti pontosan a társadalom kétharmada (64 százaléka), és hátralékkal rendelkezik az ötöde (21 százaléka). A zöldenergiákat ítéli a legolcsóbb energiaforrásoknak, ezért támogatja terjedésüket a válaszadók 42 százaléka, a hagyományos energiaforrásokat (így az atomot is) olcsóbbnak véli 35 százalékuk. Miután megközelítőleg két azonos nagyságú, gyökeresen eltérő álláspontot valló táborról van szó, egy képviseleti demokráciában nem lehet megkerülni egy ilyen

horderejű döntés nyílt vitáját. Különösen annak fényében nem, hogy az előző választási kampánynak még marginálisan sem volt témája az energiastratégia kérdésköre.

Az egyetlen továbbvitt szakpolitika

Amikor 2010-ben az új kormány összeállította a Nemzeti Energiastratégiát, az előző ciklus második felében készített tervezeteket maradéktalanul alapul véve arra a megállapításra jutott, hogy az új atomerőmű megépítése nem várhat 2032-ig, amikor is lezárul a húsz évvel meghosszabbított üzemidejű Paks I. reaktorok élettartama. A gyorsított ütemezés szerint már 2024-ben üzembe kellene helyezni Paks II. reaktorait, aminek köszönhetően 7-8 évig a jelenlegi és az újonnan épített erőművi blokkok együttesen termelhetnének.

Az energiastratégia célkitűzéseit operatív feladatokra bontó Nemzeti Energiahatékonysági Cselekvési Terv (NCST) 2011-ben készült el. Ebben a szakértők még nagy léptékű zöldenergiás beruházásokat is prioritásként neveztek meg EU-forrásokból fedezve, azonban e fejlesztési célkitűzések fontossága napjainkra teljességgel negligálódott. A Paks II. Erőműfejlesztő Zrt. létrehozását Németh Lászlóné 2012 májusában jelentette be, ami azonnal rávilágított, hogy az átalakított kormány gazdasági prioritása lett az ország atomenergetikai kapacitásának lehető leggyorsabban kivitelezhető bővítése. 2012 júliusában (a kormányfő irányítása alatt álló) Nukleáris Energia Kormánybizottság (NEK) megalakításával folytatódott a kormányzati atomlobbi intézményi bővülése.

Fenntartható rezsicsökkenés

Még az atomerőmű-beruházás pártján álló elemzők is azon álláspontonvannak, hogy a hazai fogyasztásválság okozta stagnálás és az olcsó importáramár miatt az első új blokk elkészülte a kormányzati tervekkel ellentétben 2027-ig ráérne. Emellett a kormányzat egyoldalú atompárti elköteleződése érthetetlen annak ismeretében is, hogy a Paks II. projekt forrásaiból a teljes hazai lakásállomány szigetelése volna kivitelezhető. Ennek révén átlagosan 40 százalékos (!) rezsicsökkenés valósulna meg minden háztartás számára. A 3500 milliárd forintos keretösszegből minden lakásra 1 millió forint közpénzt lehetne fordítani. Megdöbbentő, hogy a XXI. század Magyarországán egy átlagos családi ház energiaszükséglete napjainkban tízszerese (!) egy energetikailag korszerű nyugati ingatlannak (40-50 helyett 400-500 kWh/m^2/év). Korszerű szigeteléssel 5-7 fokkal is módosítható a lakások átlaghőmérséklete.

Miután hivatalosan a „nemzetgazdaság szempontjából kiemelt fontosságú és az energiaellátás biztonsága szempontjából alapvetően szükséges beruházás” rangra emelte a kormányzat a Paks II. projektet, a menetrend rendkívül feszessé vált: idén zajlik a kivitelezők tendereztetése, 2014-ben pedig már kezdődik is a részletekbe menő műszaki tervezés. A beruházásnál hozzávetőlegesen 30-40 százalékos magyar hozzájárulással számolhatunk, szemben a jelenleg szintén előkészítési szakaszban lévő csehországi atomprojektnél valószínűsített 60-70 százalékkal. Azonban még ez a csekély arány is akár 1200 milliárd forintos megrendelésállományt jelenthet a kormányzati klientúra számára.

Erősödő függelmi kötelék

Paks II. technológiailag Paks I. ún. nyomottvizes (Pressurized Water Reactor – PWR) típusával lesz azonos. Ilyen reaktorokat csak az amerikai Westinghouse, a francia Areva, az orosz Atomenergo Projekt és a koreai Kepco képes felépíteni. Ezért nehezen kerülhető meg térségünkben az egyébként is szovjet technológiával működő Paks I. tőszomszédságában épülő Paks II. kapcsán a generálkivitelezést ambicionáló orosz nagyvállalat szerepvállalása. Idei sajtóhírek szerint Oroszország – nemzetközi banki garanciavállalás esetén vagy résztulajdon átengedéséért cserébe – hajlandó lenne a kivitelezési munkálatok

megkezdéséhez 1 milliárd euró hitelt folyósítani hazánk számára. Ezzel azonban az energiafüggőségünk további erősödése elkerülhetetlenné válna. Az állami tulajdonban lévő orosz atomipari nagyvállalat (Roszatom) vezérigazgató-helyetteseként Kirill Komarov a 2012-es moszkvai Atomexpo nemzetközi rendezvény keretében jelentette be ennek lehetőségét, ami valószínűvé teszi a konstrukció előkészítettségét. A jelenleg hazájában 9, az Oroszországon kívüli ázsiai területeken további 19 reaktort fejlesztő óriáscég térségünkben aktív terjeszkedési stratégiát valósít meg: Csehországban a Škodával koncesszióban tervezi bővíteni a temelíni atomerőművet.

Konklúzió

Az ország eladósodását okozó, akut állami erőforráshiányt eredményező nagyberuházások (pl. Bős–Nagymaros, Eocén-program) hazánk esetében a ’70-es évektől napjainkig hasonló következményekkel jártak, mint a harmadik világban zajló nemzetközi finanszírozású nagy projektek. Az állami elitek vagyonfelhalmozásának ára hasonló helyzetekben az ország eladósodása, a lehívott devizaforrások gyors kiáramlása, a helyi hozzáadott érték alacsony szinten való rögzülése, a külső gazdasági-pénzügyi függőség állandósulása, az elitpozíciók hosszú távú megszilárdulása volt.

A német zöldipari forradalom generálta XXI. századi zöldiparosítási trendből a politikai osztály kirekeszti formálódó nemzeti kis- és középiparát, hiszen Paks II. finanszírozása két emberöltőre leköt majd minden fejlesztési forrást az országban. A nyugdíjvagyont is felemésztő „adósságellenes háború” ígéretével szemben az egykori magánnyugdíj-pénztári vagyont meghaladó összköltségű atomberuházás önmagában több mint tizedével emeli meg a magyar államadósság abszolút értékét. A kormányokon, sőt rendszereken átívelő eladósító gazdaságpolitika legdrágább „ékköve” lesz Paks II., ha kellő ideig kitart az azt leplező nagypolitikai csend.